

**Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
щодо участі дітей у волонтерській діяльності
в державах Європейського Союзу***

***Анотація.** Аналітична записка присвячена дослідженню положень законодавства держав-членів Європейського Союзу (далі – ЄС) щодо волонтерської діяльності в частині участі малолітніх дітей у її здійсненні. Особливу увагу приділено аналізу норм законодавства щодо участі дітей у волонтерських програмах; особливостей врегулювання вікових обмежень осіб, які можуть залучатися до волонтерської діяльності. Зазначено види волонтерської діяльності, в якій можуть брати участь малолітні діти.*

***Ключові слова:** волонтер, волонтерська діяльність, допомога, малолітня дитина, види та напрями волонтерської діяльності.*

Вступ.

У сучасному світі волонтерська та благодійна діяльність сприймаються як вагомий ресурс соціального й економічного розвитку суспільства, спосіб вирішення важливих, суспільно значимих завдань на місцевому, регіональному та державному рівнях¹. Поширенню волонтерської діяльності сприяють можливості, які кожна особа, зокрема діти та молодь, може отримати від її здійснення, а саме: особистісне зростання, саморозвиток і самореалізація, набуття навичок взаємодопомоги, взаємопідтримки та певних професійних компетентностей.

У 2024 році волонтерському руху виповняється 165 років. У Декларації про волонтерську діяльність (2001 р.) проголошено право кожної жінки, чоловіка та дитини на вільне об'єднання у спілки та зайняття волонтерською діяльністю без будь-якої дискримінації відносно культурного та етнічного походження, віросповідання, віку, статі, фізичного, соціального чи економічного становища. Всі мають право на вільне витрачання свого часу, таланту та енергії на користь інших людей чи громади, працюючи індивідуально чи в колективі і не сподіваючись на фінансову винагороду².

Основна частина.

У 2022 році Європейська комісія оголосила План дій для молоді (2022–2027), метою якого є залучення молодих людей до здійснення волонтерства. Рада ЄС закликала держави-члени забезпечити умови, за яких кожна молода людина, яка бажає бути волонтером, мала б можливість це зробити. Варто зазначити, що у кожній державі ЄС свій підхід до визначення вікових меж молоді у стратегіях

¹ United Nations Volunteers. State of the World Volunteerism Report. 2015. Manual on the Measurement of Volunteer Work. International Labour Office. Geneva: ILO. URL: <https://www.unv.org/sites/default/files/2015%20State%20of%20the%20World%27s%20Volunteerism%20Report%20-%20Transforming%20Governance.pdf>

² Universal Declaration on Volunteering. Adopted on January 2001, the International Year of Volunteers. URL: <https://www.iave.org/what-we-do/advocacy/universal-declaration/#:~:text=This%20Declaration%20supports%20the%20right,physical%2C%20social%20or%20economic%20condition>

державної молодіжної політики або в законодавчих актах про підтримку молоді. Діапазон коливається від 7 до 30 років.

Відповідно до статті 5 Закону *Литви* про волонтерство волонтерами можуть бути особи, які досягли 14-річного віку. В цілому, неповнолітні особи можуть займатися волонтерством за умови, що законний представник дитини не заперечує проти цього. Від волонтера не вимагається наявність будь-якої кваліфікації, за винятком тих видів волонтерської діяльності, для яких така кваліфікація необхідна³.

Державним органом, який координує волонтерський рух та забезпечує дотримання вимог законодавства з питань волонтерської діяльності, є Міністерство соціального захисту та праці, в якому створено спеціальні департаменти, що займаються інституційною підтримкою волонтерства (Департамент у справах молоді та Департамент у справах громад). Наказом Міністра соціального захисту та праці затверджено Опис порядку організації молодіжної волонтерської організації, яким визначено види та функції волонтерських організацій, та відповідно до якого функціонує Молодіжна волонтерська служба (JST)⁴.

JST забезпечує реалізацію національних волонтерських програм, спрямованих на розвиток компетентностей дітей та молоді та їх визнання. Як правило, для осіб віком від 14 років 6 місяців триває інтенсивна частина програми, під час якої здійснюється волонтерська діяльність в середньому 40 годин на місяць (не менше 2 годин на тиждень і не менше 35 годин на місяць) в обраній акредитованій приймаючій громадській організації⁵. Для участі у волонтерській програмі особа повинна бути зареєстрована в базі даних JST. Організатор волонтерської діяльності, акредитована організація та волонтер (дитина-волонтер за згодою законного представника) підписують тристоронній письмовий договір. Якщо волонтерська робота триватиме більше 30 днів, витрати, пов'язані з волонтерською діяльністю, підлягають відшкодуванню. Усі волонтери, які повноцінно здійснюють діяльність у межах програм Молодіжної волонтерської служби (загалом не менше 240 годин в межах програми), отримують документи, що підтверджують отримані ними компетенції.

Компетенції волонтерів молодіжної волонтерської служби оцінюються згідно з Описом процедури оцінювання, самооцінки та визнання компетенцій, набутих волонтерами неформальним шляхом, під час молодіжної волонтерської служби⁶. Із 2019 року Міністерство освіти, науки та спорту надає волонтерам

³Lietuvos Respublikos. Savanoriškos Veiklos Įstatymas. 2011 m. birželio 22 d. nr. xi-1500. Pirmasis skirsnis bendrosios nuostatos. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.402802>

⁴Lietuvos Respublikos. Socialinės apsaugos ir darbo ministras. Įsakymas. Dėl jaunimo savanoriškos tarnybos organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo. 2018 m. birželio 22 d. nr. a1-317. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/aa3158f2797711e89188e16a6495e98c?jfwid=14f2281hod>

⁵Jaunimo savanoriška tarnyba. URL: <https://jra.lt/jaunimui/suzinok-daugiau/savanoryste/jaunimo-savanoriska-tarnyba>

⁶Jaunimo reikalų departamento prie socialinės apsaugos ir darbo Ministerijos direktorius. Įsakymas. Dėl savanorių neformaliojo būdu, jaunimo savanoriškos tarnybos metu, įgytų kompetencijų įvertinimo, išivertinimo ir pripažinimo tvarkos aprašo patvirtinimo. 2019 m. birželio 7 d. nr. 2v-127. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b1133470892211e993ffd4361ddf8976>

додаткові пріоритетні 0,25 бала для вступу на навчання за державними програми до закладів вищої освіти (в університетах, коледжах і академіях)⁷.

Набуття навичок і компетенції під час здійснення волонтерської діяльності не є обов'язковою частиною програм національної системи освіти, але така діяльність може мати місце залежно від заходів або ініціативи конкретної школи чи закладу освіти. Щоправда, Закон про неформальну освіту дорослих та безперервне навчання не визначає волонтерську діяльність способом отримання неформальної чи інформальної освіти⁸.

В *Естонії* відсутнє законодавче визначення поняття волонтер, як і не існує чіткої системи управління волонтерською діяльністю, зокрема і молодіжного волонтерства. Водночас за результатами репрезентативного опитування, проведеного Statistics Estonia у 2022 році, 22 % усіх волонтерів – це молоді люди віком 15–26 років, з яких – 69 % займаються регулярною волонтерською діяльністю.

Наразі забезпечується реалізація двох державних стратегій: Стратегії згуртованої Естонії до 2030 року (здійснюється спільно Міністерством культури, Міністерством внутрішніх справ та Міністерством закордонних справ) та Плану розвитку молодіжного сектору на 2021–2035 роки, в якому молодіжне волонтерство є стратегічною ціллю № 2 (здійснюється Міністерством освіти та науки)⁹. Окремі положення щодо волонтерства містяться в законах про службу порятунку та пробації.

Щодо участі у волонтерській діяльності малолітніх дітей, то врахуванню підлягають вимоги, передбачені Законом про захист дітей¹⁰ (§ 21. Дитина і робота) і Законом про працю молоді¹¹, відповідно до якого молодь – особи віком від 7 до 26 років. Термін волонтерство не застосовується в Законі про працю молоді, але в національних стратегіях та звітах щодо виконання молодіжної політики волонтерство розглядається як частина молодіжної праці.

Існують певні вимоги щодо діяльності малолітніх дітей у молодіжних об'єднаннях, молодіжних програмах і проектах, молодіжних таборах, а саме: наявність згоди батьків або опікунів; дотримання обмежень за видами діяльності (заборона виконувати роботу, небезпечну для здоров'я дитини); обмеження за

⁷ Lithuanian Youth Voluntary Service. URL: <https://innovationinpolitics.eu/showroom/project/lithuanian-youth-voluntary-service/>

⁸ Law on non-formal adult education and continuing learning of the Republic of Lithuania 30 June 1998, No. VII-822. URL: https://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2015/08/law_on_non-formal_adult_education_and_continuing_learning_of_the_republic_of_lithuania.pdf

⁹ Youth Sector Development Plan 2021–2035. URL: https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/ee_youth_sector_development_plan_2021-2035_en_0.pdf

¹⁰ Republic of Estonia Child Protection Act. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/531102014002/consolide>

¹¹ Youth Work Act. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/515012016004/consolide>

часом (робота не повинна заважати навчальному процесу та має бути організована таким чином, щоб не перевантажувати дитину)¹².

Із 2015 року мережа естонських некомерційних організацій у співпраці з Естонським молодіжним робочим центром, Міністерством освіти та науки започаткувала програму «Kogukonnapraktika» (*Громадська практика*). Метою програми є впровадження практичної громадської роботи як частини навчальних програм загальної освіти вищого та середнього рівнів. Програма співпраці надала учням можливість випробувати короткостроковий період практичної волонтерської роботи. Починаючи з 2021 року, програма «Kogukonnapraktika» реалізується мережею некомерційних організацій у стратегічному партнерстві з Міністерством внутрішніх справ¹³.

У **Польщі** порядок залучення та здійснення волонтерської діяльності малолітніми особами регулюється положеннями Закону про суспільно-корисну діяльність та волонтерство (2003 р.)¹⁴, а також Кодексом праці¹⁵ в частині вимог щодо волонтерської діяльності малолітніх осіб.

Законодавством передбачено обов'язковість дотримання вимог щодо участі неповнолітніх осіб (до 18 років) у волонтерстві: діти до 13 років зазвичай не можуть брати участь у волонтерській діяльності; обов'язкова письмова згода батьків або опікунів на участь у волонтерській діяльності; обмеження за видами діяльності (не виконують роботу, яка може бути небезпечною для їхнього здоров'я або в небезпечних умовах); обмеження за часом (волонтерська діяльність не повинна заважати навчальному процесу і перевантажувати дитину); медичні обмеження (в окремих випадках вимагається медична довідка щодо здатності дитини за станом здоров'я виконувати певні види волонтерської діяльності).

Варто зазначити, що на національному рівні в загальноосвітніх школах із 2017 року волонтерська діяльність може здійснюватися на основі шкільного статуту відповідно до Закону про освіту від 14 грудня 2016 року¹⁶. Шкільна рада у співпраці з директором може організовувати та здійснювати волонтерську діяльність, створювати волонтерську раду всередині себе.

Заходи щодо сприяння волонтерству серед молоді також здійснюються спеціалізованими підрозділами місцевої влади та окремими школами шляхом управління волонтерськими клубами (наприклад, шкільний волонтерський клуб або схема електронного волонтерства у школі), а також через залучення учнів до

¹² Information sheet volunteering of young people Estonia. URL: https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261617/information_sheet_volunteering_of_young_people_estonia_2011.pdf/8671b10f-0894-46e3-a13c-0c6e48cac1a1?t=1377518917000

¹³ Kogukonnapraktika aitab ühiskonda mõista. URL: <https://heakodanik.ee/lugu/kogukonnapraktika-aitab-uhiskonda-moista/>

¹⁴ Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. URL: <https://lexlege.pl/ustawa-o-dzialalnosci-pozytku-publicznego-i-o-wolontariacie/>

¹⁵ Kodeks pracy. Stan prawny aktualny na dzień: 24.09.2024. URL: <https://lexlege.pl/kodeks-pracy/>

¹⁶ USTAWA z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170000059>

загальнонаціональних заходів, таких як Великий оркестр різдвяного благодійного фонду¹⁷.

Міністерство освіти і науки опублікувало Посібник «Волонтерство в школі – згідно із законом»¹⁸. Посібник адресований педагогічним працівникам, керівникам шкільних волонтерських клубів, координаторам волонтерів, волонтерам та їхнім батькам.

Правові аспекти здійснення шкільного волонтерства визначені Законом про суспільно-корисну діяльність та волонтерство, прикінцевими положеннями якого внесені зміни до Закону про освіту. Волонтери укладають договори із суб'єктами, які є організаторами волонтерської діяльності. Для волонтерства тривалістю до 30 днів – достатньо усної домовленості, однак на прохання волонтера суб'єкт господарювання повинен дозволити йому підписати договір. Волонтерський договір підписується керівником і волонтером або його батьками / опікуном, якщо він / вона є неповнолітнім. Угода повинна містити таку інформацію: тривалість проєкту (кількість годин / днів), обов'язки волонтера, місце роботи, спосіб розірвання угоди. Школа може сама підписувати договори та страхувати волонтерів. Зразок договору з волонтером про надання послуг розроблено асоціацією «Волонтерський центр».

Функціонують спеціальні недержавні молодіжні організації та волонтерські схеми, включаючи: скаутські асоціації; схему «Вирівнювання можливостей» (*Równać Szanse*)¹⁹ Польського фонду дітей та молоді; схему «Act.pl» (*Działasz.pl*)²⁰ тощо.

Законодавчим декретом *Italiї* № 262/2000 про захист праці молоді²¹ врегульовано трудову, у тому числі волонтерську, діяльність осіб у віці до 28 років, зокрема неповнолітніх (до 18 років), а також види діяльності, які можуть виконувати малолітні особи, і за яких умов.

Діти молодше 14 років, як правило, не можуть працювати або здійснювати волонтерську діяльність, окрім випадків участі в культурних чи спортивних заходах, та з дозволу батьків або опікунів. Особи віком від 14 до 16 років можуть брати участь у легких формах волонтерської діяльності, але з дотриманням умов щодо кількості робочих годин і виду діяльності. Для осіб віком від 16 до 18 років передбачені менші обмеження, але з дотриманням підвищених вимог щодо безпеки та охорони здоров'я під час здійснення волонтерської діяльності.

¹⁷ The Great Orchestra of Christmas Charity Foundation is a public benefit organisation registered under Polish law. URL: <https://en.wosp.org.pl/fundacja>

¹⁸ Wolontariat w szkole – zgodnie z prawem. URL: <https://www.gov.pl/web/nauka/wolontariat-w-szkole--zgodnie-z-prawem--poradnik>; https://ochotnicy.ceo.org.pl/sites/ochotnicy.ceo.org.pl/files/wolontariat_szkolny_krok_po_kroku.pdf

¹⁹ Równać Szanse. URL: <https://rownacszanse.pl/o-programie/>

²⁰ Wolontariat szkolny. URL: <https://dzialasz.ceo.org.pl/>

²¹ Decreto legislativo 18 agosto 2000, n. 262. URL: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:2000-08-18;262>

У цілому, правові засади здійснення волонтерської діяльності визначаються положеннями Закону про волонтерство²², Законодавчим декретом № 81/2008²³ про вимоги безпеки та охорони здоров'я до будь-якої організованої праці, включаючи волонтерську діяльність, та Кодексом Третього сектору (законодавчий указ 117/2017)²⁴.

У *Швеції* участь малолітніх осіб у волонтерських проєктах дозволяється з 15 років. За окремими видами діяльності потрібна письмова згода батьків або опікунів. Наразі немає чіткої національної стратегії молодіжного волонтерства. Молоддю вважаються особи віком від 13 до 25 років.

Через безробіття молоді в державних стратегіях зайнятості, а також відповідно до Постанови уряду про співпрацю для зменшення безробіття серед молоді та новоприбулих мігрантів²⁵ у місцевих колективних угодах і контрактах на навчання передбачається можливість участі молоді у волонтерській діяльності, щоправда для цільової групи осіб у віці 16–24 років.

Законодавство *Франції* не містить спеціального закону про волонтерство. Однак організаційно-правові засади здійснення добровільних зобов'язань або волонтерства (*bénévolat*) забезпечуються положеннями Закону про товариський договір²⁶. Цей Закон врегульовує діяльність неурядових організацій (далі – НУО), які функціонують з метою, відмінною від розподілу прибутку.

Будь-яка неповнолітня особа може бути членом НУО, але неповнолітня особа віком до 16 років – лише за попередньою письмовою згодою законного представника (батьків або опікунів). Особа віком від 16 років може вільно брати участь у створенні НУО (стаття 2а Закону).

Волонтерство малолітніх осіб регулюється положеннями інших законів і нормативних актів, зокрема: Кодексом соціальної дії та сім'ї (встановлює для колективних закладів стандарти безпеки для дітей та молоді (статті L227-1 до L227-12 та статті R227-1 до R227-30)²⁷; Закон про громадянську службу (*Service Civique*) (врегульовує порядок участі молоді віком від 16 до 25 років у громадських або

²² Legge 266/1991. Framework law on volunteering. URL: [italy-law-266-1991-framework-law-on-volunteering.pdf](https://www.blackbaud.com/italy-law-266-1991-framework-law-on-volunteering.pdf) (blackbaud.com)

²³ LEGISLATIVE DECREE 9 April 2008, no. 81 Implementation of Article 1 of Law no. 123, concerning the protection of health and safety in the workplace. URL: <https://www.cip.srl/documenti/Testo%20Unico%20Salute%20e%20Sicurezza%20sul%20lavoro%20-%20D.lgs.%2081-2008.pdf>

²⁴ DECRETO LEGISLATIVO 3 luglio 2017, n. 117. Codice del Terzo settore. URL: <https://www.normattiva.it/atto/caricaDettaglioAtto?atto.dataPubblicazioneGazzetta=2017-08-02&atto.codiceRedazionale=17G00128&atto.articolo.numero=0&atto.articolo.sottoArticolo=1&atto.articolo.sottoArticolo1=0&qId=db4c3070-9e42-41d1-b87b-6220a261a500&tabID=0.5799897673411412&title=lbl.dettaglioAtto>

²⁵ Förordning (2015:502) om viss samverkan om unga och nyanlända. Departement: Arbetsmarknadsdepartementet AA. URL: <https://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2015:502>

²⁶ Loi du 1er juillet 1901 relative au contrat d'association (Version en vigueur au 30 septembre 2024). URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006069570>

²⁷ Code de l'action sociale et des familles. Partie législative (Articles L111-1 à L591-1). URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGISCTA000006157592>

солідарних ініціативах, які мають суспільний інтерес і тривають від 6 до 12 місяців (або 24 години на тиждень), без будь-яких кваліфікаційних вимог до осіб)²⁸.

Окрім письмової згоди батьків або опікунів, участь малолітніх дітей у волонтерстві має певні обмеження: за видами діяльності (діти не виконують роботи, які можуть бути небезпечними для їхнього здоров'я або безпеки); обмеження за часом (волонтерство не повинно заважати навчальному процесу та має бути організовано таким чином, щоб не перевантажувати дитину).

Постійно діючі волонтерські програми та схеми для дітей та молоді визначаються, розробляються й контролюються Міністерством національної освіти та молоді, а також Міністерством Європи та закордонних справ, яке фінансує міжнародні волонтерські програми (для осіб віком від 18 до 25 років).

Відповідно до Закону *Німеччини* про федеральну волонтерську службу (Bundesfreiwilligendienst, BFD)²⁹ волонтерську діяльність можуть здійснювати всі, хто бажає зробити внесок у спільне благо поза роботою чи навчанням. Волонтерами можуть бути особи, які закінчили денну обов'язкову освіту. Залежно від федеральної землі, це можуть бути молоді люди віком від 16 років. У деяких землях – із 15 років.

У *Нідерландах* немає спеціального закону про волонтерство. За даними статистичного управління Нідерландів (CBS, 2021), 39 % молодих людей віком від 15 до 35 років беруть участь у волонтерській діяльності у спортивних клубах, школах, молодіжних організаціях тощо³⁰. Правові засади здійснення волонтерства передбачені Законом про соціальну підтримку³¹. Відповідно до внесених у 2020 році змін до цього Закону молоді люди віком від 12 до 30 років можуть добровільно пожертвувати деякий час на соціальну (волонтерську) роботу³², тобто здійснювати діяльність у різних сферах: охорона природи, сталий розвиток, інженерія та ІТ, політика та уряд, освіта, медіа й культура, спорт, безпека, благополуччя і догляд. Соціальна робота, яка здійснюється не менше 80 годин протягом 6 місяців (це максимум), завершується наданням сертифіката про набуття відповідних професійних навичок.

У *Болгарії* досі актуальним залишається питання прийняття спеціального законодавчого акта щодо регулювання волонтерства³³, це обумовлено відсутністю консенсусу щодо співвідношення «волонтерської діяльності» з принципами трудового права, і потребує чіткого нормативного розмежування між двома видами праці: добровільною та оплачуваною. Відповідно до норм Кодексу законів про

²⁸ LOI n° 2010-241 du 10 mars 2010 relative au service civique. Version en vigueur au 30 septembre 2024. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000021954325>

²⁹ Gesetz über den Bundesfreiwilligendienst. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bfdg/>

³⁰ Fewer people do volunteer work. URL: <https://www.cbs.nl/en-gb/news/2022/42/fewer-people-do-volunteer-work>

³¹ Wet maatschappelijke ondersteuning 2015. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0035362/2021-07-01>

³² Maatschappelijke Diensttijd (MDT). URL: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/maatschappelijke-diensttijd>

³³ Трудового право и доброволчеството в контекста на дебата за създаване на Закон за подкрепа на доброволчеството. URL: <https://www.ngobg.info/bg/legal/124730.B4.html>;

Общо становище относно Закона за насърчаване на доброволчеството 08/08/2024/. URL: <https://nmf.bg/obshtostani-vshte-za-nasarchavane-na-dobrovolchestvoto/>

працю (далі – КЗпП)³⁴ будь-яка виконана робота підлягає оплаті. У вересні 2024 року Міністерством молоді та спорту підготовлений та внесений на розгляд парламенту законопроект «Про сприяння волонтерству»³⁵. Його метою є комплексне законодавче регулювання волонтерства для сприяння громадянській активності та солідарності в болгарському суспільстві, визначення видів волонтерства (короткострокове, довгострокове, корпоративне), а також заборони використання волонтерської діяльності як альтернативи трудовим відносинам³⁶.

У положеннях проекту містяться пропозиції щодо можливості здійснення волонтерської діяльності неповнолітніми особами. Передбачається, що обов'язковими умовами для здійснення волонтерської діяльності малолітніми та неповнолітніми особами є вимоги щодо врахування віку особи, а також її фізичних і розумових можливостей. Для здійснення діяльності малолітніми та неповнолітніми дітьми необхідна письмова усвідомлена згода законного представника (батьків або опікунів). Мінімальний вік волонтерів, які здійснюють довгострокову волонтерську діяльність, становитиме 16 років. Дитина може здійснювати волонтерську діяльність під керівництвом дорослого представника особи, яка організовує волонтерську діяльність. Письмова інформована згода не потрібна за умови присутності законного представника (батьків або опікунів) під час волонтерської діяльності дитини.

У положеннях статті 4 Закону *Іспанії* про волонтерство³⁷ (далі–Закон) визначено, що волонтерство – це різні види діяльності, що становлять загальний інтерес та здійснюються фізичними особами за умови дотримання таких умов: солідарний характер; безкоштовно та добровільно; здійснюються через волонтерські організації та волонтерські програми як на території Іспанії, так і за її межами. Діапазон видів волонтерства – від соціального, міжнародного, екологічного, культурного, спортивного – до соціально-охоронної діяльності, волонтерства у сфері дозвілля та вільного часу, спільних справ громади та цивільного захисту (стаття 6).

Статус волонтера відповідно до положень статті 8 Закону набувають фізичні особи, які вільно та добровільно вирішили присвятити весь або частину свого часу здійсненню цієї діяльності. Неповнолітні особи можуть набути статус волонтера, якщо дотримуються їхні інтереси та вони відповідають таким вимогам: для осіб віком від 16 до 18 років – наявність згоди законних представників (батьків або опікунів); діти віком від 12 до 16 років можуть здійснювати волонтерські акції за наявності дозволу законних представників (батьків або опікунів), в якому буде

³⁴ КОДЕКС НА ТРУДА. В сила от 01.01.1987 г. URL: <https://www.justice.government.bg/home/normdoc/1594373121>

³⁵ Проект на Решение на Министерския съвет за одобряване на проект на Закон за насърчаване на доброволчеството. URL: <https://www.strategy.bg/publicconsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=8278>

³⁶ Парламентът гледа проект на Закон за насърчаване на доброволчеството. URL: <https://fakti.bg/bulgaria/911499-parlamentat-gleda-proekt-na-zakon-za-nasarchavane-na-dobrovolchestvoto>

³⁷ Ley 45/2015, de 14 de octubre, de Voluntariado. Entrada en vigor: 16/10/2015. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-11072>

зазначено про те, що така діяльність не шкодить їх всебічному розвитку та навчанню.

У цілому, суспільство позитивно оцінило зміни до законодавства, якими дозволено здійснення волонтерської діяльності дітьми від 12 років³⁸. Метою діяльності є заохочення контактів з ініціативами солідарності як у школі, так і в більш неформальних контекстах навчання, враховуючи, що цей досвід у ранньому віці є важливим для соціалізації та підтримки волонтерської діяльності протягом усього життя.

У нормах Закону містяться й інші положення щодо сприяння розвитку волонтерства серед молоді у закладах вищої освіти. Зокрема, університети повинні заохочувати вільне та добровільне волонтерство в межах своїх власних сфер діяльності, таких як навчання, дослідження та підвищення обізнаності відповідно до сфери інтересу. Заклади вищої освіти мають право укладати договори про здійснення волонтерських заходів, а також встановлювати формули для академічного визнання волонтерської діяльності, здійсненої їх студентами, якщо вони відповідають академічним вимогам, встановленим в установчих документах закладу освіти, і поважають цінності та принципи волонтерства (стаття 22 Закону).

Положеннями статей 2 та 4 Закону *Латвії* про волонтерську діяльність³⁹ (далі – Закон) визначено, що волонтерська діяльність – це фізична або інтелектуальна неоплачувана робота фізичної особи на користь суспільства, організована та виконана на основі доброї волі, яка не передбачає отримання прибутку.

Волонтером може стати будь-яка фізична особа, яка досягла 13 років, незалежно від статі, стану здоров'я, національності, політичних поглядів та релігійної приналежності. Конкретні критерії відбору волонтерів, у тому числі вікові, умови залучення та навчання, пов'язані зі специфікою волонтерської роботи, яка буде виконуватися, можуть бути передбачені іншими законами. Неповнолітня особа віком від 13 до 16 років може здійснювати волонтерську діяльність лише за наявності письмової згоди законного представника.

Волонтерською діяльністю неповнолітні особи можуть займатись у вільний від навчання час, добровільно, а виконувана робота має бути такою, що відповідає віку дитини, є безпечною та нешкідливою для її здоров'я і моралі, сприяти розвитку знань, умінь, навичок, комунікативних здібностей.

Законом передбачено, що перед залученням неповнолітнього до добровільної волонтерської роботи, одному з його законних представників повідомляється про наявність факторів ризику та їх можливий вплив на безпеку та здоров'я дитини.

Правові підстави для встановлення 13-річного віку як мінімальної вікової межі для неповнолітніх осіб, які мають право займатися волонтерською діяльністю,

³⁸ LEY DEL VOLUNTARIADO. A partir de 12 años los menores ya pueden ser voluntarios de una ONG. URL: https://www.abc.es/sevilla/ciudad/sevi-partir-12-anos-menores-pueden-voluntarios-201810301633_noticia.html;

La Ley de Voluntariado regula a los niños desde los 12 años. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1889-4763>

³⁹ Brīvprātīgā darba likums. Pieņemts: 18.06.2015. Stājas spēkā: 01.01.2016. URL: <https://likumi.lv/ta/id/275061-brivpratiga-darba-likums>.

передбачені Законом про молодь⁴⁰. Молоддю вважаються особи віком від 13 до 25 років. Відповідно до законодавства молодь має право брати участь у розробці та реалізації молодіжної політики, здійснювати волонтерську діяльність. Державні органи та органи місцевого самоврядування сприяють підвищенню у молоді інтересу до трудової етики та патріотизму, здобуття неформальної освіти, виконання волонтерської роботи, розвитку фізичної активності та залученню до культурного життя.

Спеціальним правовим актом у *Словаччині* є Закон про волонтерство та про внесення змін до деяких законів⁴¹ (далі – Закон). Волонтерська діяльність здійснюється поза межами основних трудових обов'язків, службових обов'язків і обов'язків щодо навчання, а також поза підприємницькою чи іншою самостійною діяльністю. Волонтер здійснює волонтерську діяльність на підставі договору про волонтерську діяльність.

Положеннями Закону передбачається, що діяльність, яку здійснюють особи, що не досягли 15 років, не може бути визнана волонтерською. Неповнолітні волонтери – особи від 15 до 18 років – можуть здійснювати волонтерську діяльність за згодою свого законного представника та під наглядом повнолітньої відповідальної фізичної особи.

Умови порядку залучення неповнолітніх до волонтерства встановлені Законом (§ 4). Організація, яка направляє особу віком до 18 років для надання волонтерських послуг, може її відкликати у разі, якщо діяльність є непропорційною анатомічним, фізіологічним та психологічним особливостям її віку, або під час якої вона може піддаватися підвищеному ризику отримання травм чи іншої шкоди для здоров'я. Залежно від характеру та виду волонтерської діяльності, організація, що направляє неповнолітню особу, зобов'язана проінструктувати її та законного представника про ризики, пов'язані з виконанням таких видів волонтерської діяльності, які можуть загрожувати здоров'ю чи життю.

Правове регулювання волонтерської діяльності здійснюється відповідно до положень Закону *Словенії* про волонтерство⁴² (далі – Закон). Волонтерська праця є роботою, яку особа виконує на благо інших або для загального блага за власним бажанням і без очікування отримання плати, прямої чи непрямой матеріальної вигоди для себе. Волонтером може бути кожен, крім випадків, визначених цим Законом.

Діти віком до 15 років можуть займатися лише тими видами волонтерської діяльності, яка сприяє їх навчанню та особистому розвитку та не загрожує їхньому здоров'ю, розвитку й не перешкоджає виконанню шкільних обов'язків. Волонтерська діяльність дітей здійснюється під наглядом дорослого наставника і за

⁴⁰ Jaunatnes likums. Pieņemts: 08.05.2008. Stājas spēkā: 01.01.2009. URL: <https://likumi.lv/ta/id/175920-jaunatnes-likums>

⁴¹ ZÁKON 406/2011 Z. z. z 21. októbra 2011 o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov. URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2011/406/>

⁴² Zakon o prostovoljstvu (ZProst). Uradni list RS, št. 10/11, 16/11 – popr. in 82/15. Sprejeto: 3. 2. 2011. Objavljeno: 18. 2. 2011. Veljavno od: 5. 3. 2011. URL: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO5532>

умови укладання договору із законним представником (батьком або опікуном) (стаття 18 Закону). Неповнолітні особи можуть виконувати роботу, яка відповідає їхньому віку та психофізичним здібностям. У разі недотримання цих умов, волонтерська організація або організація, що забезпечує реалізацію волонтерської програми (схеми), може бути оштрафована (стаття 50 Закону).

Вікові межі для здійснення волонтерської діяльності молоддю відповідають положенням Закону про молодіжні ради⁴³, якими визначено, що до «молоді» відносяться особи віком від 15 до 29 років.

У Чехії волонтерська діяльність та вимоги до організацій, які залучають волонтерів до своєї діяльності, регулюється цивільним законодавством⁴⁴. Особливості здійснення волонтерства, зокрема державна підтримка волонтерської служби, визначаються Законом про волонтерську службу та внесення змін до деяких законів⁴⁵ (далі – Закон). Волонтером може бути фізична особа старше 15 років, якщо це стосується виконання волонтерської роботи на території Чехії, та старше 18 років, якщо це стосується виконання волонтерської служби за кордоном. Для здійснення волонтерської діяльності неповнолітніми особами потрібна згода батьків. Із неповнолітнім волонтером не може бути укладено контракт про надання таких волонтерських послуг, які були б непропорційними анатомічним, фізіологічним та психологічним особливостям його віку, або під час яких він піддавався б підвищеному ризику отримання травм чи іншої шкоди для здоров'я; волонтер цього віку не може бути направлений на волонтерську службу за кордон (§ 7 Закону).

Вікові обмеження щодо здійснення дітьми волонтерської діяльності ґрунтуються на засадах цивільного та кримінального законодавства. Так, приписами Цивільного закону визначено, що повна дієздатність фізичної особи настає з 18 років (повнолітня), а часткова – з 15 років. Зокрема, у §34–36 Цивільного закону забороняється залежна праця неповнолітніх віком до 15 років або неповнолітніх, які не закінчили обов'язковий рівень шкільної освіти. Ці неповнолітні волонтери можуть займатися мистецькою, культурною, рекламною чи спортивною діяльністю лише на умовах, визначених відповідними законодавчими актами. Законом про відповідальність неповнолітніх за протиправні дії та про ювенальну юстицію та про внесення змін до деяких законів (Закон про ювенальну юстицію)⁴⁶ визначені такі категорії осіб за віком: «молодь», «діти» та «підлітки». При цьому дітьми вважаються особи, які на момент вчинення злочину не досягли

⁴³ Zakon o mladinskich svetih (ZMS). ID: ZAKO2614. Sprejeto: 19. 7. 2000. Objavljeno: 8. 8. 2000. Veljavno od: 16. 8. 2000. URL: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO2614>

⁴⁴ Повтарь Н. Як створити сприятливе законодавче середовище для волонтерів? Уроки із законодавства та його імплементації в Чехії. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/volonterstvo-dosvid-chehiyi/>;

Zákon č. 89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník. Účinnost od 01.01.2014. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
⁴⁵ Zákon č. 198/2002 Sb. Zákon o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě). Účinnost od 01.01.2003. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-198>

⁴⁶ Zákon č. 218/2003 Sb. Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Účinnost od 01.01.2004. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>

віку 15 років, а підлітками – особи, які на момент вчинення злочинного діяння досягли 15 років, але не перевищують вік 18 років.

Висновки.

Підтримка волонтерської діяльності становить важливий аспект національної політики будь-якої держави. Прийняття спеціальних законів (Додаток 1) та створення інституцій для підтримки волонтерського руху є заходами, які дозволяють урядам залучати конкретні цільові групи, наприклад, дітей та молодь, для досягнення цілей соціального розвитку та підвищення соціальної згуртованості. Загалом, у законодавстві європейських держав під волонтерством розуміють діяльність особи за власним бажанням і без оплати для суспільного блага. Допомога членам сім'ї не вважається волонтерською діяльністю⁴⁷. Волонтерство має багато видів і форм, а його здійснення приносить користь як окремим волонтерам, так і користувачам волонтерських послуг та суспільству в цілому.

Уряди європейських держав активно сприяють розвитку волонтерства і розглядають його як один із засобів реалізації порядку денного щодо забезпечення цілей сталого розвитку. Однак, не всі держави вважають за потрібне врегульовувати спеціальним законом порядок здійснення волонтерської діяльності (Додаток 2). Поодинокими є випадки наявності в освітньому законодавстві нормативних положень щодо можливості здійснення волонтерської діяльності малолітніми дітьми, незважаючи на те, що волонтерська діяльність стала одним із способів неформального навчання дітей та молоді.

Як правило, законодавство про освіту тих європейських держав, які дозволяють здійснювати волонтерську діяльність малолітнім дітям, не визнає волонтерство як частину обов'язкової освітньої програми. Для неповнолітніх у віці з 13 до 18 років волонтерство розглядається як частина програм розвитку активного громадянства в системі освіти, тому заходи залучення учнів до волонтерської діяльності, зокрема тих її видів, які не потребують спеціальних навичок, є різними й залежать від виду закладу освіти, місцевого контексту (тобто традицій та наявності активних неурядових організацій). Поширеним видом волонтерської діяльності є учнівські парламенти. Учні добровільно керують окремими справами школи та започатковують волонтерські схеми.

Аналіз законодавчих норм і законодавчих ініціатив низки держав-членів ЄС щодо питання визначення мінімального віку участі малолітніх та неповнолітніх осіб у здійсненні волонтерської діяльності проілюстрував відсутність уніфікованого підходу. Держави-члени ЄС у положеннях законодавства стосовно мінімального віку, з якого особа може займатися волонтерською діяльністю, виходять, як правило, з декількох критеріїв.

⁴⁷ Manual on the Measurement of Volunteer Work. Exposure draft. URL: https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@stat/documents/meetingdocument/wcms_100574.pdf

Перший полягає в орієнтуванні на норми національного цивільного законодавства, якими визначаються терміни «малолітня особа», «неповнолітня особа» та межі їх дієздатності. Такий підхід характерний для Словаччини, Чехії, у законодавстві яких мінімальний вік здійснення волонтерської діяльності складає 15 років.

Іншим критерієм є засадничі принципи молодіжної політики держави, зокрема визначення віку осіб, яких віднесено до такої категорії населення, як «молодь». Наприклад, у Латвії та Швеції підставою для визнання можливості здійснення особою волонтерства з 13-річного віку, а в Естонії з 7 років – є закони про молодь або відповідні державні стратегії молодіжної політики.

Окремі держави-члени ЄС керуються комбінованим підходом, в основі якого лежить ідея залучення дітей до волонтерських заходів якомога раніше з метою солідаризації суспільства, формування у дітей раннього віку навичок громадянської освіти, сприяння розвитку неформальних контекстів навчання шляхом участі дітей, зокрема школярів, у соціальних та громадянських ініціативах. Такий підхід застосовується в Іспанії, де діти старше 12 років можуть здійснювати волонтерські акції, які сприятимуть їх розвитку та всебічному навчанню. У Словенії діє аналогічна норма, сутність якої полягає в тому, що діти віком до 15 років можуть займатися волонтерською діяльністю, яка сприяє їх навчанню та особистому розвитку, не загрожує їхньому здоров'ю та не перешкоджає навчанню.

Попри відмінності критеріїв щодо встановлення мінімального віку участі малолітніх та неповнолітніх осіб у здійсненні волонтерської діяльності, держави-члени ЄС однакові в підході визначення законодавчих обмежень щодо здійснення неповнолітніми особами волонтерських ініціатив.

Для малолітніх осіб існують обмеження за видами волонтерської діяльності з метою забезпечення їхньої безпеки та добробуту. Заборонено виконувати роботу, яка вимагає: значних фізичних зусиль або може призвести до травм; медичної кваліфікації або відповідної підготовки; психологічного навантаження або відповідальності. Ці обмеження спрямовані на те, щоб захистити малолітніх осіб від потенційних ризиків і забезпечити, щоб їхній досвід волонтерства був безпечним і корисним.

Окрім того, малолітні та неповнолітні особи можуть брати участь у волонтерській діяльності лише за згоди своїх законних представників (батьків або опікунів), під наглядом дорослих наставників, а також у час, вільний від навчання.

Водночас на рівні ЄС стратегічним завданням визначено розвиток традицій волонтерської роботи та підвищення суспільної обізнаності про волонтерську діяльність. Значні можливості для фінансування волонтерських програм надає наявність доступу до структурних фондів ЄС, зокрема Європейського соціального

фонду (ESF+)⁴⁸. Наприклад, Польща є дуже активним актором у діяльності Європейського корпусу солідарності.

Ресурси волонтерської праці активно використовуються для розвитку різних секторів соціальної сфери, включаючи освіту, охорону здоров'я, науку, культуру, фізичну культуру та масовий спорт, охорону оточуючого середовища тощо.

Молоді люди мотивовані стати волонтерами, щоб отримати нові знання, досвід та навички, а також провести спільно час з однолітками. Серед основних причин неучасті у волонтерській діяльності в європейських державах – відсутність інформації щодо існуючих можливостей для волонтерства. Це означає, що весь потенціал молодіжного волонтерства наразі не використовується.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

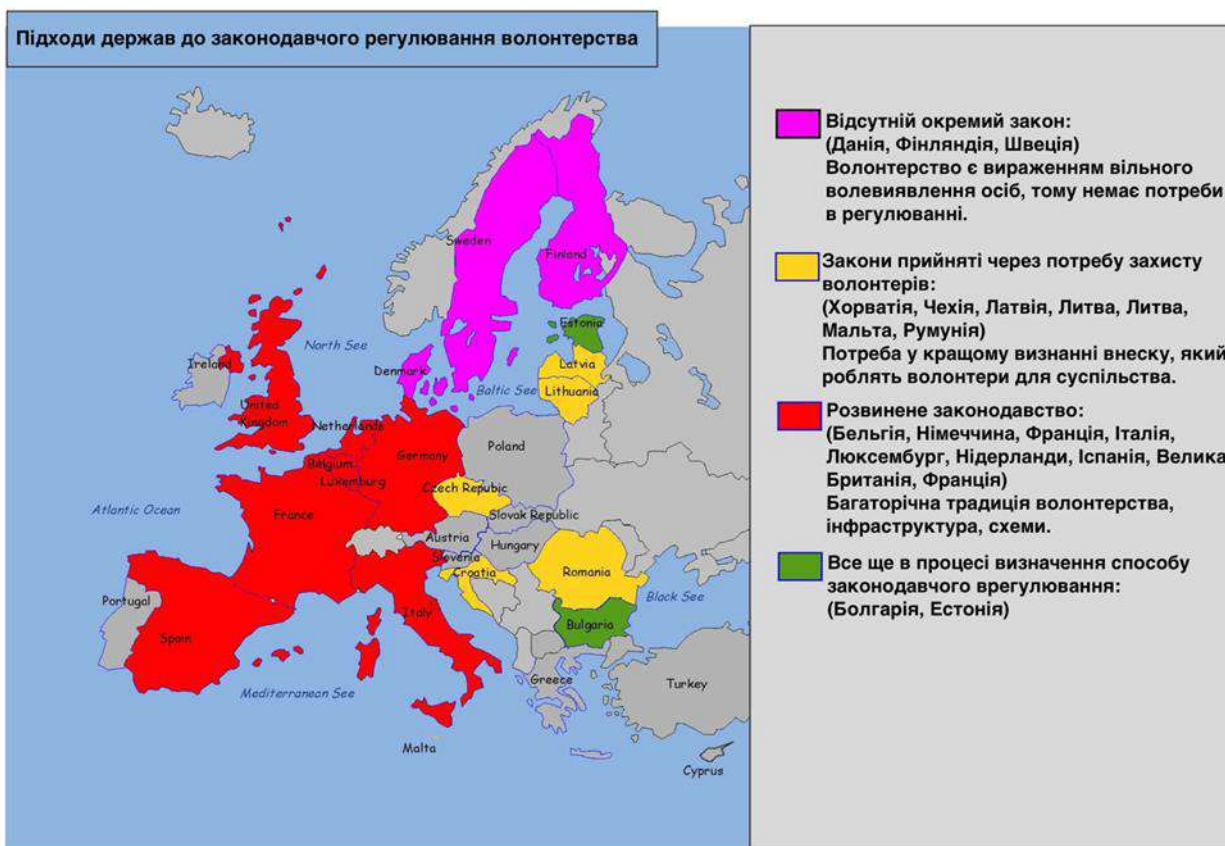
** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції викладені в документі не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

⁴⁸ European Social Fund invests in quality jobs, training and social inclusion. URL: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/en/news/european-social-fund-invests-quality-jobs-training-and-social-inclusion>

Порівняльна таблиця засад правового регулювання волонтерської діяльності дітей і молоді в державах Європи.

Держави	Законодавство		Програми та стратегії	
	Закон про волонтерську діяльність	Інші закони	Урядові стратегії та програми	Інші документи
Австрія 		✓		
Бельгія 	✓	✓		✓
Болгарія 				✓
Хорватія 	✓		✓	✓
Чехія 	✓	✓		
Естонія 				✓
Фінляндія 				✓
Франція 	✓	✓	✓	
Німеччина 	✓			
Греція 		✓	✓	
Ірландія 		✓	✓	✓
Італія 	✓			
Латвія 		✓		✓
Ліхтенштейн 		✓		
Литва 	✓		✓	✓
Люксембург 	✓	✓	✓	✓
Мальта 	✓			
Нідерланди 		✓		
Румунія 	✓			
Словаччина 		✓		
Словенія 	✓	✓	✓	✓
Іспанія 	✓	✓	✓	
Швеція 		✓		
Велика Британія 				✓

⁴⁹ На підставі інформації Єврокомії про волонтерського руху в державах ЄС. URL: https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261770/Summary_report_VOLUNTEERING_OF_YOUNG_PEOPLE_IN_EUROPE.pdf/4e74401d-67e6-4c8e-8d14-450cc60bf8ce?t=1377603411000

⁵⁰ URL: https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261770/Summary_report_VOLUNTEERING_OF_YOUNG_PEOPLE_IN_EUROPE.pdf/4e74401d-67e6-4c8e-8d14-450cc60bf8ce?t=1377603411000